

KARAKTERISTIKE FORMIRANJA SOCIJALNIH INTERAKCIJA U KOMPJUTORSKI POSREDOVANOJ KOMUNIKACIJI

Tadej PRAPROTNIK
Institutum Studiorum Humanitatis –
Fakultet za poslijediplomski humanistički studij, Ljubljana

UDK: 007:004.738.5

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 12. 9. 2005.

Članak se bavi problematikom uspostavljanja i reproduciranja *on-line* odnosa, dakle odnosa koje ostvaruju muškarci i žene virtualnim prostorom interneta. Članak upozorava na razne interpretacije, koje objašnjavaju komunikacijsku dinamiku u kompjutorski posredovanoj komunikaciji i navodi razne slučajeve uspostavljanja *on-line* odnosa, koji se zbog djelomično promijenjenoga komunikacijskog konteksta (anonimnost, odsutnost nekih elemenata "normalne" konverzacije) razvijaju u nešto drugačijem smjeru nego klasični ljubavni ili prijateljski odnosi. Autor postavlja pitanje dolazi li u virtualnom prostoru do procesa "pasivizacije" ljubavnih partnera, koji probleme, koji se tiču međusobnih odnosa, jednostavno pripisuju "ograničenom" mediju u kojem ostvaruju svoje odnose. Vlastitu nepripremljenost za uspostavljanje sveobuhvatnoga odnosa mogu sami sebi prikriti, tako što će određenom mediju pripisati nesposobnost podupiranja odnosa, tj. na medij će prebaciti vlastitu pasivnost ili, drugim riječima, vlastitu će pasivnost pripisati "ograničenu" mediju. Autor upozorava i na karakteristike kompjutorski posredovane komunikacije, koja muškarcima i ženama omogućuje kontroliranu interakciju, u kojoj smo suočeni s barem djelomično modificiranim komunikacijskim kontekstom. U tom smjeru članak iznosi čimbenike koji kao kontekstualni elementi sudjeluju u formiranju *on-line* odnosa.

Ključne riječi: kompjutorski posredovana komunikacija, *on-line* odnosi, pričaonice, e-forumi, elektronička pošta, komunikacijski kontekst

Tadej Praprotnik, Institutum Studiorum Humanitatis –
Fakulteta za podiplomski humanistički studij, Breg 12,
1000 Ljubljana, Slovenija.
E-mail: praprotnik@ish.si

SOCIJALNE DIMENZIJE KOMPJUTORSKI POSREDOVANE KOMUNIKACIJE

Kompjutorski posredovana komunikacija (engl. *CMC-computer-mediated communication*) već je neko vrijeme zanimljiva tematika, koja privlači velik broj znanstvenika iz raznih disciplina. Razloge za osobito zanimanje za ovaj novi tip komunikacije gotovo da ne treba navoditi. Prvi i najtrivijalniji razlog možemo pronaći u činjenici da je to novi tip komunikacije koja je zanimljiva i "korisnicima" i istraživačima. Kada govorimo o kompjutorski posredovanoj komunikaciji, postoji bar nekoliko motiva zbog kojih se bavimo proučavanjem te komunikacije. Naime, takva komunikacija suočava pojedince s nešto drugačijim komunikacijskim kontekstom, različitim od onoga u svakodnevnom životu, odnosno različitim od direktne, takozvane *face-to-face* komunikacije.

Značajna karakteristika kompjutorski posredovane komunikacije jest njezina (pretežno) tekstualna priroda kompjutorski uobličena teksta što ga korisnici šalju drugim sudionicima u interakciji. Sherry Turkle, vrlo oskudno, opisuje takvu komunikaciju ovako: *All they see are your words* (Turkle, 1995., 184).¹ Takva komunikacija predstavlja komunikaciju između fizički udaljenih pojedinaca. U internetskim situacijama, u koje lingvist David Crystal (Crystal, 2001., 10-17) ubraja elektroničku poštu (engl. *e-mail*), sinkrone pričaonice (engl. *chat-rooms*, osobito znani *Internet Relay Chat*), asinkrone diskusijske forume (engl. *discussion forums*), virtualne svjetove (engl. *virtual worlds*, osobito *Multi-User Dimensions*, skr. MUD) i web-stranice, suočeni smo s doista novim i drugačijim razumijevanjem komunikacije u usporedbi s klasičnom govornom ili pisanom interakcijom. Novi, tehnološko uvjetovan tip komunikacije utječe, dakako, i na odnos pojedinca prema vlastitu identitetu, a time i na razumijevanje identiteta drugih sudionika u interakciji, dakle na cjelokupnost socijalnih interakcija, koje se formiraju u virtualnom prostoru interneta (Praprotnik, 2004.).

Steven G. Jones, primjerice, kaže da je važno proučavati motivacije pojedinaca i pojedinki u traženju drugih osoba i zajednica u internetskom prostoru. Zajedno s njim možemo se upitati: tko smo mi kada smo *on-line*? (Jones, 1997., 9). Naime, neke karakteristike virtualnoga prostora (anonimnost koju omogućuju nadimci, engl. *nicknames*; odsutnost nekih socijalno-kontekstualnih signala, tipičnih za *face-to-face* komunikaciju) realno stavljaju pojedince u novu situaciju, u kojoj mogu postati kreatori sasvim novoga osobnog identiteta.

Revolucionarni karakter interneta može se istaknuti i drugim aspektima. Iako se, primjerice, već izdaju prvi internet-ski rječnici, kakav je npr. *WiredStyle* ili *Cyberspeak*, oni su još ne-

potpuni i uvelike zavise od svojih autora. S druge strane, nema utvrđenih komunikacijskih normi koje bi propisivale pravila, odgovarajuća za pojedine komunikacijske *on-line* situacije, tako da dolazi i na ravni pojedinaca i na ravni pojedinih internetskih situacija do velike diferencijacije tipova komunikacije, i to i na planu izraza i na planu sadržaja. Pitanja koja se dotiču strategija uljudnosti (engl. *politeness*) ili pitanja većega ili manjega poštivanja konverzacijskih maksima (engl. *maxims of conversations*) u velikoj mjeri ovise o svakom pojedincu posebno, jer – kako smo već napomenuli – komunikacijskih normi još nema. To na kraju znači da nema ni "prekršitelja" tih normi. Istina je, dakako, da komunikacijske *on-line* zajednice propisuju svoj vlastiti "netiquette", koji omogućuje uspješnost u komunikaciji, međutim, takvo propisivanje ne znači i formiranje standardiziranoga komunikacijskog ponašanja koje bi vrijedilo za sve "žiteljstvo" virtualnoga prostora, dakle, za sve one koje neki nazivaju – *Netizensima*.

Internet, uistinu, s tehnološkoga i komunikacijskoga, kao i s mnogih drugih stajališta, znači, dakako, revoluciju. No u kojem će se smjeru ta revolucija kretati možemo tek naslućivati. Dapače, iako je kompjutorski posredovana komunikacija u nekakvoj "tranziciji", možemo, s druge strane, vidjeti kako ona obuhvaća sve veći broj aspekata svakodnevnoga života, u kojoj sami korisnici svakoga dana pronalaze razne načine kako da internetom zadovolje svoje (komunikacijske) želje. Između brojnih mogućnosti, tu je i *cybersex*. S druge strane, u osjetnom su porastu i virtualni susreti (engl. *on-line dating*). Postoje i web-stranice koje nude mogućnost pronalaženja novih ljubavnih partnera, a među najpoznatijima su web-stranice www.match.com i www.yahoo!personals, koje imaju više milijuna članova. Oni uplaćivanjem članarine mogu upoznati i komunicirati s potencijalnim novim partnerima. Za takve web-stranice prognozira se i ubuduće velik porast. Toj popularnosti svakako pomažu i mnoga sretno ostvarena poznanstva; u slovenskoj *lifestyle* reviji Gloss (www.gloss.si) mogli smo npr. čitati o velikoj popularnosti internetskoga portala za upoznavanje partnera po imenu *ona-on* (www.ona-on.com), preko kojega su se upoznali Polona i Andrej, dvoje mladih, koji su svoje virtualne sastanke i e-komunikaciju nadgradili i "materijalnim" susretima, koji su na koncu završili vjenčanjem.

S druge strane, na skorašnju "standardizaciju" i "institucionalizaciju" kompjutorski posredovane komunikacije upućuju razni "vodiči", kojih nema u primjeru partikularnih virtualnih zajednica. Naime, na web-stranicama možemo pronaći reklamu za knjigu koja obećava da će vam dati savjete i nudi rješenja na temu kako se zaljubiti preko interneta. Knjiga pod naslovom "Falling in Love Over The Internet"² (autor

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 251-268

PRAPROTNIK, T.:
KARAKTERISTIKE...

je Ernie Rohrbacher, dostupna je na web-stranici: http://www.alovelinplus.com/shopping/luv_doctor.htm) s podnaslovom: "proven strategies for falling in love and attracting that special someone over the internet".³

Internet je, dakle, doista "zarazio" svakidašnji život pojedinaca u cijelosti. No postavlja se pitanje kakvi se odnosi formiraju u tom prostoru i postoje li neke veće razlike kada se usporede internetske interakcije s već poznatim socijalnim interakcijama, koje poznajemo iz našega "materijalnog" svijeta. Pokušat ćemo na neka od tih pitanja odgovoriti u sljedećem poglavlju.

U KOJOJ JE MJERI KOMPJUTORSKI POSREDOVANA KOMUNIKACIJA "SOCIJALNA"?

Prve pojednostavnjene interpretacije pridavale su kompjutorski posredovanoj komunikaciji problematičan karakter, prije svega zbog odsutnosti nekih elemenata tipičnih za "normalnu", tj. *face-to-face* komunikaciju. Kasnije su uslijedili još elaboriraniji pogledi na tu novu komunikacijsku praksu, koji su istodobno uspostavili i širi dijalog između više-manje suprotnih stajališta. Ta stajališta i teorije variraju prema svojim teoretskim polazištima, no svima je zajedničko pitanje u kojoj mjeri kompjutorski posredovanu komunikaciju možemo razumjeti kao medij, sposoban da podupre socijalne odnose. Ili drugim riječima: u kojoj je mjeri ta komunikacija socijalna? Na to pitanje odgovor su tražile mnoge teorije, koje su pokušale ocijeniti "socijalnu efikasnost" kompjutorski posredovane komunikacije te identificirati specijalne uvjete u kojima ta komunikacija podupire ili – naprotiv – slabi socijalne odnose. U interpretaciji toga problema razna socijalno-psihološka istraživanja u pretežnoj su se mjeri usredotočila na tekstuinalni karakter sinkronih i asinkronih tipova takve komunikacije te su uspoređivala ta dva tipa komunikacije s direktnom (engl. *face-to-face*) komunikacijom (Spears i sur., 2001., 2). Pitanje stupnja "socijalnosti" kompjutorski posredovane komunikacije, dakako, već je na samom početku determinističko i daje toj komunikaciji inferiorni status u usporedbi s neposrednom (direktnom) komunikacijom. Generalna slabost te komunikacije vidi se upravo u njezinu (isključivo) tekstuinalnom karakteru, koji pojedincima onemogućuje da partnerima u interakciji pruža ništa više od samih riječi, koje se pojavljuju na kompjutorskom ekranu. Naime, u kompjutorski posredovanoj komunikaciji ne možemo se osloniti na neke socijalno-kontekstualne signale, kojima inače u direktnoj komunikaciji itekako komuniciramo i koji u nekim primjerima omogućuju pravo razumijevanje poruke (intonacija u diskursu, gestikulacija). U kompjutorski posredovanoj komunikaciji, dakle, nema nekih elemenata koji bi primatelju poruke po-

mogli u uklanjanju razlike između tzv. *sentence meaning* (poruka koja se pojavi na kompjutorskom ekranu) i *speaker meaning* (poruka koju pošiljalatelj ima "u mislima").

No korisnici kompjutorski posredovane komunikacije razvili su razne strategije kojima dopunjuju odsutnost kontekstualnih znakova koji su uobičajeni u direktnoj komunikaciji. Takva je strategija upotreba takozvanih smiješka (engl. *emoticons, smileys*, primjerice ☺), koji predočuju izraze lica, a time i raspoloženje sudionika interakcije. Takvi grafički znakovi, ili, točnije, akcenti, funkcioniraju kao "upozorenje" primatelju poruke kako bi trebao razumjeti poruku. Isto tako, sudionici mogu i na tekstualan način predstaviti fizičke aktivnosti (npr. aplaudiranje, grljenje sugovornika). Poznata je i praksa kojom sugovornici tekstualno predočuju neka svoja "psihička stanja", npr. utipkavanjem riječi "hahaha" sugovornici izražavaju smijeh. Te strategije, dakle, ne odražavaju nedovoljnost takve komunikacije, nego pokazuju sposobnost sudionika koji se trebaju prilagoditi toj vrsti komunikacije i upućuju na njezine mogućnosti, koje se mogu iskoristiti u zadovoljenju njihovih (komunikacijskih) potreba.

Unutar širega raspona perspektiva, koje interpretiraju odnos između kompjutorski posredovane komunikacije i direktne komunikacije, mogu se prepoznati dvije osnovne perspektive: jedna predstavlja tehnološko-deterministički pristup i tvrdi da neke karakteristike kompjutorski posredovane komunikacije smanjuju njezinu primjenljivost za lansiranje različitih, socijalno nijansiranih, informacija, dok druga perspektiva zastupa stajalište da i kompjutorski posredovana komunikacija može procesirati socijalno "bogate" i nijansirane informacije (Hian i sur., 2004., 3). Razna stajališta mogu se vidjeti i u načinu interpretacije nekih pitanja koja su se pojavila u *on-line* prostoru. Jedan od vrlo aktualnih problema jest postojanje agresivnog *on-line* komuniciranja, koje sadrži uvrede (engl. *flaming*). Tu su pojavu neke perspektive pripisivale isključivo tehnološkom karakteru te komunikacije, koja pojedincima omogućuje anonimnost, a njome i impliciranu manju svijest o prisutnosti drugih osoba u interakciji, što prema navedenim stajalištima vodi u problematičan tip interakcije, u kojem svaki *on-line* sudionik uvelike vidi samo sebe i ubrzo zaboravlja da u komunikaciji sudjeluju i drugi ljudi. Recentnija su stajališta upozorila na činjenicu da su *on-line* poruke u mnogim slučajevima označene agresivnima upravo zbog nejasna konteksta komunikacije i zbog nepoznavanja ili nesklađenosti komunikacijskih normi pošiljalatelja poruke i primatelja poruke (O'Sullivan i Flanagin, 2001.). Na ovom mjestu možemo upozoriti i na to da se uvrede ubrajaju u tipične govorne akte (engl. *speech acts*) i da su, u najvećem broju slučajeva, rezultat intencije govornika da uvrijedi sugovornika,

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 251-268

PRAPROTNIK, T.:
KARAKTERISTIKE...

kao i to da tu intenciju mogu posjedovati samo pojedinci, a ne i kompjutori. Isto to možemo tvrditi i za neke druge probleme koji su povezani s virtualnim prostorom (primjerice, seksizam).

Dakle, svaki virtualni svijet ujedno ovisi i o fizičkom i o društvenom svijetu, a tu nit održavaju upravo pojedinci i pojedinke, dakle osobe pred kompjutorom. Upravo je zato virtualna kultura i dalje samo dio, ekstenzija – a ne potpuna alternativa – realne kulture (Praprotnik, 2003., 147).

"OSIROMAŠENOST" KOMPJUTORSKI POSREDOVANE KOMUNIKACIJE – ATRAKTIVNI ELEMENT ON-LINE SOCIJALNE INTERAKCIJE: JE LI MOGUĆE DA MANJE ZNAČI VIŠE?

"Ja sam suvremeni muškarac koji ide ukorak s vremenom i zbog toga je kompjutor moj prozor u svijet. Kao i sve veći broj tipova koje poznajem, i sam se rado opredjeljujem za virtualnu varijantu seksa, koja ima brojne prednosti pred "živim" djelovanjem. Možeš preuzeti takav (spolni) identitet kakav si oduvijek želio, pa ako je i ptičica za drugim kompjutorom znatiželjna na isti način, takve seksualne perverzije mogu znatno nadmašiti živo iskustvo. Živio cyberseks!" (Grega, 35 godina, komercijalist, Anketa o muškim spolnim fantazijama, u: Od pasov za nogavice do kosmatih nožnih palcev, *Viva*, br. 79, godina VII).

Upotreba kompjutora za uspostavljanje intimnih odnosa, dakako, fenomen je relativno novijega datuma i za neke ljude vrlo uzbudljiva aktivnost. Naime, internetom se u naš život mogu uključiti sasvim bezimena muškarci i žene, i to bez tjelesne prisutnosti. U tom procesu nastupa i element fantazije, koji je istodobno i atraktivan element koji privlači pozornost.

U virtualnom prostoru neki se ljudi brže zaljubljuju i tako stajalište možemo čuti ili pročitati svuda. Ovisi li to, prije svega, o karakteru pojedinih ljudi? Veći broj interpretacija kreće se u drugom smjeru, gdje je "pozitivna okolnost" upravo manjak stanovitih socijalno-kontekstualnih elemenata. Ograničuje li manjak nekih elemenata "normalne", *face-to-face* komunikacije uistinu formiranje odnosa? Ako pogledamo realne *on-line* prakse, možemo zaključiti da pojedinci, odnosno pojedinke, taj manjak mogu donekle smanjiti, tako da mogu u virtualnom prostoru zadovoljiti svoje (komunikacijske) želje ili svoje fantazije. Osnovna linija takvih razmatranja kreće se prema odsutnosti širih socijalno-kontekstualnih signala (gestikulacija, mimika, intonacija), pa u nekim internetskim situacijama inherentna anonimnost (primjerice, u sinkronom *Internet Relay Chat-u*) omogućuje intenzivnije zamišljanje partnera ili partnerice nego u tjelesnim interakcijama (Benschop, 2004.). Zašto u virtualnom prostoru ima mnogo ljubavi uspo-

stavljenih elektroničkim putem, zašto ima toliko flerta? Postoji li razlika između elektroničke ljubavi i izravnoga susreta?

Skeptici razumiju elektroničku, virtualnu ljubav kao hladnu, kompjutorski posredovanu "pogrešnu" ljubav koja uništava sve ono što je "autentično" i što je "vrijedno" u međusobnim odnosima. Takva tvrdnja, *a priori*, pretpostavlja da postoji neka univerzalna vrijednost i neki univerzalni kriteriji za selekciju "pravih" i "pogrešnih" osjećaja. S druge strane, znamo da su ljudi simbolična bića, za čiji je doživljaj svijeta presudna upravo sposobnost da događajima, odnosima ili pojedinim ljudima pripisuju neko značenje koje oni imaju za nas, dakle značenje koje ne ovisi samo o svakom čovjeku, o pojedinačnim odnosima i slično. Ljude, odnose ili događaje ne volimo (samo) zbog toga što su oni dobri ili ugodni nego obratno: takvi su (naime, dobri ili ugodni) zato što smo im mi dali određeno značenje, odnosno odredili smo takav sadržaj. Upravo zato i elektronička ljubav, koja čuva svoj odnos samo u virtualnom prostoru, može biti itekako realna, a na tu činjenicu upućuju primjeri kada se ljudi suoče s dvojboj: da li da zadrže svoj *off-line* ljubavni odnos ili, pak, da ga zamijene novim *on-line* odnosom. Dakle, ako osobe definiraju taj tip elektroničke ljubavi kao stvaran, on može i po svojim posljedicama postati stvaran. Da je problematika razumijevanja e-ljubavi zapravo problematika pripisivanja značenja stanovitom odnosu, najbolje nam može ilustrirati situacija "varanja". Naime, kako će pojedinci ili pojedinke definirati komunikaciju, obojenu erotskim elementima, u koju su preko interneta stupili sa strancem? Kako će je definirati "aktivna" karika, dakle onaj koji je "varao", i kako će je definirati "prevareni", tj. njegov ili njezin *off-line* partner? Da su stvari ozbiljne, a nipošto samo virtualne, možemo pokazati sljedećom činjenicom: u nekim zemljama partner dosta vremena provodi na internetu, što je već dovoljan i sadržajan argument za početak brakorazvodnoga postupka. Tu još možemo dodati i ovo:

"When you think about online relationships and how do you view them? Do you see them as relationships filled with emotion, productivity, intimacy and communication or do you view them as relationships with about as much interpersonal communication as standing with strangers on a bus, or asking paper or plastic when you check out at the grocery store? More and more of research is moving away from this impersonal notion and towards an idea that online relationships do have meaning for its participants" (Anstey, 1999., 9).⁴

S druge strane, moramo upozoriti na to da učinkovitost anonimnosti, osim tzv. "demokratizacijske" strane (odsutnost socijalno-kontekstualnih signala/informacija umanjuje utjecaj socijalnoga pritiska na osobe, jer svi "ulaze" u komunikaciju "nepotpisani" i s istim "startnim pozicijama"), ima još naj-

manje jednu stranu: odsutnost tih socijalno-kontekstualnih signala i, do neke mjere, inherentna anonimnost uvjetuju "ekspanziju" fantazije muškaraca i žena. Anonimnost je zato često privlačnija strana kompjutorski posredovane komunikacije.

Jedna sudionica kaže da ne krije svoj identitet zato što se boji kontakta s drugim ljudima, nego zato što je anonimnost dio same magije – atrakcije tih virtualnih prostora (Baym, 1998.a, 55). Tu su, naime – kako smo rekli – osobe do neke mjere "lišene" svoje povijesti, što uistinu ne možemo pouzdano tvrditi. Ako smo rekli da je internet samo ekstenzija predvirtualnoga svijeta, onda je ta "lišenost" u velikoj mjeri upitna.

U internetskom prostoru je – kako neki tvrde – došlo do svojevrsnoga preokreta. Aktivni igrači francuske mreže *Minitel*, primjerice, zaključili su da bit i draž u tim igricama nisu u tome da neku osobu upoznaš i da s njome nešto radiš, nego da je tipkanje i otkrivanje vlastitih fantazija već samo po sebi veliko zadovoljstvo. Ideja, sama po sebi, dakle da si sposoban nešto učiniti, ali to ne činiš – nudi više zadovoljstva nego ostvarivanje same aktivnosti. U pričaoanicama (engl. *chat-rooms*) ili e-forumima nikada se ne ide "do kraja", već se samo ponavlja određeni tip "igre". Stalno se najavljuje, a nikada ne izvodi (Poster, 1998., 191-192).

Ako je istina da sudionici takve komunikacije zapravo ne trebaju partnere s kojima bi nešto radili, nego samo otkrivaju vlastite fantazije, onda bismo mogli ustvrditi da je potreba za partnerom ili sugovornikom zapravo potreba za slušateljem. Muškarci i žene svoje fantazije i neostvarene želje ne mogu "razotkrivati" pred sobom. Sasvim je drugačije kad njihovo razotkrivanje prati neka druga osoba, to je onda pravo razotkrivanje (Praprotnik, 2003., 46-47).

Manjak informacija o sugovorniku može prouzrokovati i razočaranje, ako se npr. takvi virtualni ljubavnici sretnu na materijaliziranom "terenu", dakle *face-to-face*. Za razočaranje je zapravo "kriva" osoba koja je uz odsutnost fizičke i mentalne slike idealizirala svoga virtualnog partnera ili partnericu. Idealizacija je vrlo važan element romantične ljubavi, prostor u kojem se mogu partner ili partnerica relativno slobodno konstruirati; njihov izgled i karakter mogu se prilagoditi vlastitim željama, a upravo u virtualnom prostoru to je najlakše učiniti. Muškarac ili žena mogu slobodno osmisliti izgled partnera ili partnerica, fizički i mentalni. Tipičan je ovaj primjer: jedna je žena razmjenjivala s kolegom iz susjednog odjela velike korporacije mnogo intimnih i seksualno obojenih poruka elektroničkom poštom. Njihov je dijalog svakoga dana postajao sve eksplicitniji. Svaki put kad bi na ekranu ugledala e-adresu svoga partnera, što je značilo novu poruku – kako sama kaže – gotovo bi doživjela orgazam. No u svakidašnjim fizičkim

kontaktima s istim muškarcem u prostorijama te korporacije ništa se nije mijenjalo. Prilikom tih fizičkih susreta ona je bila uznemirena, on je, pak, ostajao sasvim ravnodušan. Kad joj je bilo dosta te bizarne igre, uvukla je kolegu u svoj ured, upitavši ga hoće li oni početi "hodati" i u stvarnosti. Njegov je odgovor bio doista iznenađujući: "Ne znam što da kažem. Možda da, možda ne. Možemo li samo nastaviti tu našu *e-mail* romancu?" (Chenault, 1998., 7). Žena, koja se zove Vicky i koja je sudionica ove priče, objašnjava njegovu ravnodušnost ovako:

"Every day our dialogue got more explicit. When that message sign blipped, I'd be practically orgasmic. I'd see him in the hall and blush like crazy, but he'd be totally normal. Rocklike. It was bizarre!" (Chenault, 1998., 7).⁵

Postavlja se pitanje je li se taj muškarac čega bojao? Možda se bojao da će stvarni sastanci uništiti sliku koju je stvorio o svojoj *on-line* partnerici. Je li problem u tome da nije htio ići "do kraja" te da je, dakle, stalno reproducirao manjak, koji ga je upravo kao manjak – dakle, kao manjak konačne realizacije – najviše radovao, usrećivao i zadovoljavao sve njegove želje?

Problemi s virtualnim partnerima mogu biti i nešto drukčije prirode. Postoje primjeri u kojima se između *on-line* partnera, nakon prvoga fizičkog susreta, izgubila sva "kemija", koja se prije nagomilala u njihovim glavama. Navest ćemo jedan primjer takva iskustva:

"Denise, 23, connected with David, 34, through an Internet dating service. After two months of 'heavy netting', she arranged to meet him in the flesh. But what sizzled on-line fizzled face-to-face. 'I was running out of ways to talk about the weather,' she says." (McLean, 2004., 6).⁶

Žena iz ovoga primjera možda si je sama nanijela najviše "štete". Iz perspektive koju smo naveli u naslovu poglavlja (*manje je više*) bilo bi bolje da je svoga virtualnog partnera zadržala u *on-line* odnosu. S "pravim", fizičkim susretom ona je zapravo sama "ubila" svoga više-manje idealiziranog partnera. No tu interpretaciju trebali bismo malo detaljnije razjasniti. Naime, isto tako kako je neprijatelj često moguć/zamisliv samo kao bezimeni neprijatelj, jer ga upravo kao bezimenoga možemo konstruirati i zamisliti (i kao bezimenoga najlakše ga i mrzimo), isto vrijedi i za prijatelja. I njega – što se tiče virtualnoga svijeta – lakše zamišljamo i lakše konstruiramo sve dok ga ne sretnemo u stvarnom životu. Kao bezimen, on je najpogodniji za omatanje velikoga "fantazijskog" omota oko njegove virtualne, zamišljene slike.

Sličnu strukturu ima klasično modernističko djelo Samuela Becketta "Čekajući Godota", gdje se događanja strukturiraju oko čekanja Godota, kako bi se konačno Nešto dogodilo, a već unaprijed znamo da je Godot samo metafora – "Ništa" i da u stvarnosti nikada neće doći. Iako modernistički

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 251-268

PRAPROTNIK, T.:
KARAKTERISTIKE...

postupak daje uvid u to da je Godot samo proizvod strukture, samim nepokazivanjem Godota još se uvijek na neki način reproducira otvorena mogućnost interpretacije iz perspektive "odsutnoga Godota". Dakle, iz perspektive da Godot "jednostavno manjka" (Riha i Žižek, 1985., 131-132). Godotova "odsutnost" može, dakle, konstruirati veliku fantazmatsku priču. Zato što je Godot "samo odsutan", možemo ga čuvati "živog" cijelo vrijeme. Poruka i smisao drame "Čekajući Godota" je, između ostalog, u tome da prikaže kako igru zapravo gura naprijed neko prazno mjesto u strukturi te kako je svaki subjekt-objekt, koji se nađe na tom mjestu, samo pozitivacija te praznine. Svatko je, dakle, adekvatan da zauzme to mjesto, jer se i čekanje Godota odvija samo u glavama glavnih aktera – Vladimira i Estragona. Tu ulogu – Godot – igra iz sasvim strukturalnih razloga, samo zato što se našao na tom mjestu, a ne zbog svojih stvarnih karakteristika.

Nešto slično kao u primjeru Godota, koji je samo odsutan, događa se ponekad i s internetskim ljubavnicima ili prijateljima. Neki ljudi – ne svi – više žele sačuvati idealnoga partnera nego da se sretnu s "krutom" stvarnosti. Upravo zato, kao što govori i jedan od navedenih primjera o *e-mail* romanči u velikoj korporaciji, virtualni ljubavnici ne teže uvijek tome da se upoznaju i "uživo". U tom bi se slučaju raspala cjelokupna fantazijska projekcija koju su stvorili u svojim glavama. Osobe ponekad ne žele stvarne susrete upravo zato što žele da izabrana osoba i dalje igra točno definiranu ulogu, koja joj je dodijeljena onog trena kada se našla na mjestu "izgubljenog prijatelja ili ljubavnika". Svoga vlastitog Godota neki, dakle, ne smiju nikada sresti, jer u tom slučaju nestaje sam njihov "Godot". No ako ga i sretnu, umjesto prethodnoga Godota sasvim sigurno dolazi neka druga osoba (Praprotnik, 2003., 50-51).

JESU LI SUDIONICI ON-LINE KOMUNIKACIJA DOISTA INTERAKTIVNI?

Koncept interaktivnosti (engl. *interactivity*) počeo se u širokom luku pojavljivati dolaskom novih komunikacijskih tehnologija, pogotovo pojavom i širenjem interneta. Tehnologija interneta, naime, zbog svojih specifičnih tehnoloških mogućnosti omogućuje novi oblik komunikacije, u kojem se internet predstavlja kao prvi *many-to-many* medij koji korisnicima nudi brzu i višesmjernu komunikaciju te ih ne drži više u pasivnoj ulozi primatelja poruka nego im pruža aktivnu, dijalošku i polilošku interakciju. Kompjutorski posredovana komunikacija u tom pogledu omogućuje formiranje mnogih socijalnih interakcija i gotovo neograničenu (ne)institucionalnu komunikaciju. Komuniciranje je potaknuto i anonimnošću, a pogotovo činjenicom da se tu susrećemo sa sasvim inverznim

procesom upoznavanja sugovornika. Kompjutorski posredovane konverzacije i susreti razvijaju se, kako kaže Albert Benschop, "from inside to outside"⁷ (Benschop, 2004., 7): najprije smo suočeni s međusobnom (tekstualnom) komunikacijom o različitim (osobno obojenim) temama (*inside*), a tek poslije možemo upoznati i drugo, dakle fizičku stranu te iste osobe (*outside*). Takva stajališta možemo pronaći i kod sudionika u komunikaciji:

"One of the best things about Net dating is that you're not prejudiced by appearance. You can judge brothers by their wit and intelligence, not by how they rate on your personal Denzel⁸ meter" (McLean, 2004., 3).⁹

Interaktivnost, kao potencijalno jača strana interneta, zapravo, se ne iskazuje često kao nekakva "prednost", nego u nekim slučajevima na stanovit način samo kao nekakva "cijena" koju su ljudi spremni platiti da mogu sudjelovati u tom "internetskom prometu". Ako promatramo taj internetski promet, možemo brzo uvidjeti da interaktivnost zapravo nije uvijek ono što ljude tako neizmjerljivo privlači. Interaktivnost znači mogućnost višesmjernoga komuniciranja koja korisnika ne drži više u pasivnoj poziciji primatelja informacija ili poruka. Korisnik može (ako želi) uspostaviti aktivan odnos u različitim internetskim situacijama,¹⁰ bilo da su to web-stranice, *on-line* forumi, pričaonice, virtualni svjetovi, elektronička pošta ili nešto drugo. No ta "informacijska autocesta" neke ljude baš i ne fascinira. Benedict Anderson u jednom intervjuu kaže:

"Ako pitaš ljude koje web-stranice posjećuju, svi su specijalizirani: Argentinci posjećuju argentinske stranice i tako dalje. Pogotovo Argentinci izvan Argentine. Tu su ili stranice geja i lezbijki ili klub ljubitelja aeronautike ili bilo koje druge od nabrojanih specijaliziranih stranica. Zato, u tom smislu, nika-ko ne možemo govoriti o super-autocesti. To više sličí novoj vrsti odašiljanja" (Anderson, 1999., 4).

Zato bismo mogli reći da muškarci i žene u virtualnom prostoru ne traže "širinu", već da su više u potrazi za "istošću" i "sličnošću", dakako, na drugačiji način. Naime, kao da postoji nov kanal za reproduciranje socijalnih reprezentacija i za ekspanziju klasičnih ideoloških elemenata, kao što je to nacionalna zajednica. Tako tražena i propagirana širina, koju potencijalno nudi internet sa svim svojim podvarijantama, dakle, takozvana informacijska autocesta (engl. *information highway*) možda je u nekom smislu samo nekakva "totemska maska". Benedict Anderson kaže da ljude ta autocesta zapravo uopće ne zanima u velikoj mjeri:

"Sviđa im se da postoji tristo kanala, no zapravo ih ne uotrebljavaju. Žele da su im na raspolaganju, no realno prate samo dva ili tri kanala. Zato mislim da se tu radi o nekakvoj fetišizaciji pojma izbora" (Anderson, 1999., 4).

Ako se vratimo tematici socijalnih interakcija, možemo se poslužiti još jednim primjerom elektroničke interakcije, koji ćemo kasnije prokomentirati. McLean Greaves, na primjer, opisuje svoja više-manje romantična iskustva, koja je stekao u dopisivanju elektroničkom poštom:

"Although I really wasn't interested in dating (due to an ongoing threesome with a demanding career and a subservient 486 laptop) cyberromance was the sole exception. After all, there is no need for nouveau dinners, frivolous clothing or nocturnal debates about who gets to sleep in the wet spot. Like television, cyberspace offers romance conveniently packaged in a 14-inch screen without commercial breaks" (McLean, 2004., 1).¹¹

Internet ljudima svakako omogućuje višestranu kontroliranje informacija; omogućuje kontroliranje riječi, dakle, pomno odabiranje riječi i njihovo predstavljanje – kako bi rekao Erwing Goffman, *expressions given*, a s druge strane, uklanjanje svih drugih "sramnih" elemenata kojih se stidimo, dakle, takozvanih *expressions given off*. Internet omogućuje *the art of impression management*, dakle idealnu prezentaciju same jedinke. Time kontroliramo i dojmove, koje drugi ljudi dobivaju o nama. Internet omogućuje veći nadzor komunikacijske dinamike, jer možemo kontrolirati s kim ćemo komunicirati, kada ćemo komunicirati i koliko ćemo vremena komunicirati, da ne nabrajamo dalje.

Sve te karakteristike kompjutorski posredovane komunikacije, te u samoj osnovi inverzan način upoznavanja ljudi, dakle – kako je već rečeno – *from inside to outside* – pozitivne su strane te komunikacije, koja motivira ljude da posjećuju *on-line* forume, pričaonice (engl. *chat-rooms*), mjesta na kojima su i sasvim obični ljudi "vidljivi" i na kojima se njihov glas konačno može čuti. No, s druge strane, internet omogućuje i nadzor fizičkoga događanja, kontrolira kada ćemo se sresti, ako to uopće želimo, s nekom osobom. Ako govorimo o elektroničkim susretima, internet pruža mogućnost da sami odlučimo hoćemo li se kada s virtualnim partnerom suočiti i na "čvrstom tlu", dakle u neposrednom odnosu (engl. *face-to-face*). "Strukturna karakteristika", koju Benschop opisuje s frazom "from inside to outside", razumije se kao "demokratizacijski učinak", no s druge je strane ta karakteristika za ljude vrlo "ugodna". Korisnici s iskustvom na internetu često zaključuju da u e-spojevima ne treba ići u fizičku stvarnost, ne treba pomno birati odjeću za večeru uz svijeće. Virtualni susreti, dakle, odstranjuju svu "ambalažu" i svu možebitnu "buku", s kojima se susrećemo u neposrednoj interakciji. No ako detaljnije proučimo svu tu argumentaciju, mogli bismo biti malo drskiji i reći da takve konstatacije i takva djelatnost ispod krinke "interaktivnosti" donekle daju dojam pasivnosti.

Kompjutorski posredovana komunikacija svakako pruža raznovrsne mogućnosti i omogućuje uspostavljanje više ili manje kompleksnih međusobnih odnosa. Dakle, isto kao i u direktnoj (engl. *face-to-face*) komunikaciji. Naša je namjera samo upozoriti da takav tip komunikacije jednostavno omogućuje određeni tip interakcije, koji prije pojave interneta nije bio moguć. Činjenica da ljudi mogu imati sasvim "hladne" e-odnose nikako nije posljedica takva ili onakva medija, kao ni rezultat (tehnoloških) karakteristika nekoga medija, nego "hladni" ili "topli" odnosi ovise o samim ljudima i njihovim predodžbama kakve odnose žele uspostavljati s drugim ljudima. No internet je svakako na precizniji način omogućio nekim ljudima da se pokažu i u drugom svjetlu, da u punoj mjeri izraze svoj "interpasivni" potencijal. Mogućnost "pasivizacije" preuzele su samo neke osobe, što opet znači – i to smo ponovili već više puta – da je "problem" u pojedincima i pojedinkama, a ne u tehnologiji kompjutorski posredovane komunikacije.

Na ovom mjestu želimo upozoriti na još jedan element socijalnih interakcija. Naime, pojedinci i pojedinke mogu neku "slabiju" stranu interneta (anonimnost, odsutnost konteksta) strateški iskoristiti. Ljudi se mogu uključivati u određeni tip kompjutorski posredovane komunikacije upravo zato što žele reproducirati uvijek isti tip (nefizičkog) odnosa ili pak zato što žele kontrolirati kontekstualne parametre situacije, a možda i zato što žele kontrolirati kakav će tip informacija prenijeti drugim sudionicima *on-line* interakcije.

U neposrednoj (engl. *face-to-face*) komunikaciji više ili manje prisiljeni smo uključiti cjelokupan dijapazon lingvističkih i paralingvističkih aktivnosti (dakle i ono što ne želimo pripočiti u komunikaciji često "procuri" kroz lapsuse ili nam se to vidi, na primjer, po izrazu lica). Upravo je zato neki komentator zaključio kako je za internet zbog svih tih reduciranih elemenata tipičan "metakomunikacijski minimalizam" (Crystal, 2001., 41):

"Textual cyberspace filters away all qualities of a personal self save the highly mediated, acutely self-conscious elements that appear in written language. Phatic or metacommunicative cues, the linguistic and paralinguistic signs that maintain cognizance of the social relation between the sender and receiver of a message, are drastically reduced in this medium." (Crystal, 2001., 41).¹²

Izravan fizički kontakt dvaju ili više sugovornika svakako je svojevrsan "stres", koji na internetu možemo "izbjegavati". Ljudi mogu namjerno odabrati taj medij, koji sam po sebi ne pruža i niti podrazumijeva sve korake tipične za direktnu komunikaciju. Budući da internet ne nudi fizički odnos (dakle ne omogućuje izravnu komunikaciju, grljenje, ru-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 251-268

PRAPROTNIK, T.:
KARAKTERISTIKE...

kovanje, ne zahtijeva poštovanje standardiziranih pravila promjenom sugovornika u interakciji; engl. *the rules of turn-taking*), ljudi mogu biti zaslijepljeni spoznajom da su zapravo oni ti koji ne žele fizički, odnosno šire uspostavljen odnos. Kompjutorski posredovana komunikacija nudi "sigurno" okruženje, u kojem su svi konačno "gospodari" vlastitih želja i u kojem svi mogu kontrolirati gotovo sve: "dokle će se spustiti", hoće li samo komunicirati sa svojim virtualnim ljubavnikom ili ljubavnicom ili će možda svoj odnos preobraziti u "materijalizirani oblik".

Upravo karakteristika takve komunikacije, koja, sama po sebi, ne omogućuje "materijalne" činove, može biti "glavni dobitak" na lutriji međusobnih odnosa. Kompjutorski posredovana komunikacija kao medij ima svoj točno definiran i konačan "plafon", granicu, preko koje se jednostavno ne može ići (tu zanemarujemo video i audiodopune, kompjutorske simulatore koji simuliraju razne "materijalne činove"). Osobe se u toj komunikaciji moraju prilagoditi "ograničenom" mediju i uspostaviti drugačije odnose, jer "materijalne" jednostavno ne mogu uspostavljati. U tom slučaju mogu na medij delegirati svoju vlastitu pasivnost. "Odsutnost" šire uspostavljena odnosa mogu pripisati samom mediju. Budući da ih je medij "prisilio" na takav odnos, mogu vlastitu pasivnost uputiti na "ograničen" medij: on je kriv zato što oni ne mogu u cijelosti uspostaviti odnos s nekim konkretnim partnerom.

ZAKLJUČAK

Nancy K. Baym u intervjuu za reviju *Metrotimes* izjavila je:

"Everything bad that happens online happens offline too" (Baym, 1998.b, 6).¹³

Virtualni prostor interneta svakako je na stanovit način sličan svakodnevnom životu. I u tom se prostoru suočavamo s više-manje istim problemima; to nije ništa neobično, jer su pojedinci i pojedinke i na internetu samo "osobe iza ekrana", dakle uvijek subjekti, dovedeni do nekih reprezentacija i postavljeni unutar neke ideologije. Predstavljeni problemi odražavaju samo dio zanimljivih problema, kojima se bave istraživači, no istodobno i oni koji "naseljavaju" taj prostor.

Pojednostavnjeno razlaganje, koje sve tipove kompjutorski posredovane komunikacije unaprijed dovodi pod isti krov tehnološki posredovanih komunikacija, smanjuje dakle polje kritičkoga razumijevanja te komunikacije, jer velik broj komunikacijskih praksi ili njezinih "devijacija" tumači kao jednostavnu posljedicu "bezosjećajne" i "hladne" tehnologije, a takvo stajalište vodi u tehnološki determinizam. Upravo je zato bolje proučavati pojedinačne tipove kompjutorski posredovane komunikacije unutar kojih se mogu preciznije detektirati pojedinosti. Istodobno možemo vidjeti kako se unutar

pojedinih tipova takve komunikacije formiraju različite komunikacijske prakse. Pojedini tipovi kompjutorski posredovane komunikacije, dakako, djelomice ovise o tehnološkim karakteristikama (primjerice: sinkrona – asinkrona komunikacija), dok drugi aspekt zalazi u područje razumijevanja komunikacijskoga djelovanja pojedinaca i pojedinki (Praprotnik, 2003., 145-146). Dakle, razumijevanje kompjutorski posredovane komunikacije u velikoj mjeri ovisi o samim korisnicima i njihovu razumijevanju što (mogu) očekivati od takve komunikacije i što njome žele postići.

BILJEŠKE

---

¹ "Sve što mogu vidjeti samo su vaše riječi."

² *Zaljubiti se putem interneta.*

³ *Sigurne strategije za zaljubljuvanje i privlačenje onoga koji je za vas poseban putem interneta.*

⁴ "Kada razmišljate o *on-line* vezama, kako ih vidite? Vidite li ih kao veze koje su ispunjene osjećanjima, produktivnošću, intimom i komunikacijom, ili ih vidite kao veze koje su više dio interpersonalne komunikacije, kao što je stajanje u autobusu punom stranaca ili, pak, traženje plastične ili papirnate vreće na blagajni u dućanu? Sve veći broj istraživanja udaljuje se od interpersonalnoga shvaćanja i kreće k ideji da su *on-line* veze vrlo važne za njihove aktere" (Anstey, 1999., 9).

⁵ "Svakoga dana naši su razgovori postajali eksplicitniji. Kada se aktivira zvuk da je poruka pristigla, praktički doživim orgazam. Susrećemo se na hodniku, pocrvenim kao glupača, a on se ponaša potpuno normalno. Skamenim se. Potpuno bizarno!"

⁶ "Denise, 23, u vezi s Davidom, 34, preko internetskog servisa za spojeve. Nakon dva mjeseca 'luđačkog netovanja', ona je organizirala sastanak na blic. Ali ono što je *on-line* bilo vatreno, palo je u vodu nakon direktnog susreta. 'Potrošila sam sve riječi pričajući o vremenu' kaže ona."

⁷ "Od unutra prema van."

⁸ Navođeni korisnik u tom primjeru vjerovatno ima u mislima poznatoga američkog glumca Denzela Washingtona, koji je za velik broj ljudi standard (i spolne) privlačnosti.

⁹ "Jedna od najboljih stvari na net spojevima je to što ne postoje predrasude o izgledu. Možeš prosuđivati braću prema njihovoj dosjetljivosti i inteligenciji, a ne prema tome koliko sliče na Denzela."

¹⁰ Lingvist David Crystal u svojoj knjizi *Language and the Internet* (2001., 10) navodi da možemo u polju kompjutorski posredovane komunikacije prepoznati i identificirati 5 šire poznanih internetskih situacija, koje su istodobno u tolikoj mjeri distinktivne da se sam jezik, koji se upotrebljava u tim situacijama, bitno razlikuje.

¹¹ "Tako nisam bio posebno zainteresiran za spojeve (s obzirom na tekuću situaciju koja podrazumijeva zahtjevnju karijeru i podređenost 486 prijenosnom računalu) *cyberromanca* je bila jedina iznimka. Nakon svega, nisu potrebne specijalne večere, frivolna odjeća ili noć-

na prepirka tko će spavati na kojoj strani postelje. Poput televizije, *cyberprostor* nudi uvjerljivu romancu, upakiranu u 14' ekran, bez promidžbenih prijekida."

¹² "Tekstualni *cyberprostor* filtrira sve osobne kvalitete koje se posreduju, odnosno samosvjesne elemente koji se pojavljuju u pisanom jeziku. Fatičke ili metakomunikativne aluzije, lingvistički i paralingvistički znaci, koji odražavaju socijalne veze između pošiljatelja i primatelja poruke, drastično su smanjeni u tom mediju."

¹³ "Sve loše što se može dogoditi *online*, događa se i *offline*."

LITERATURA

Anderson, B. (1999.), So ljudje zaradi interneta bolj svetovljanski? Ne. Intervju z Benedictom Andersonom, *Novi razgledi*, Ljubljana, št. 3/1130.

Anstey, S. (1999.), *Module 3: On-Line Personal Relationships*. University of Wisconsin, Milwaukee. URL: <http://www.uwm.edu/Course/com813/anstey3.htm> (5. 11. 2004.)

Baym, N. K. (1998.a), The Emergence of On-Line Community. U: S. G. Jones (ur.), *Cybersociety 2.0.; Revisiting Computer-Mediated Communication and Community*. (str. 35-68), Thousand Oaks, London, New Delhi, SAGE Publications.

Baym, N. K. (1998.b), Bonding by modem: An interview with Nancy Baym. *Metrotimes; metrodetroit's news, arts & culture weekly*. URL: <http://www.metrotimes.com/news/stories/webex/18/44baym.html> (18. 11. 2004.)

Benschop, A. (2004.), NetLove and CyberSex; The (im)possibilities of bodiless intimacy. URL: <http://www2.fmg.uva.nl/sociosite/websoc/love.html> (12. 11. 2004.)

Chenault, B. G. (1998.), Developing Personal and Emotional Relationships Via Computer-Mediated Communication, *CMC Magazine*, May 1998. URL: <http://www.december.com/cmc/mag/1998/may/chenault.html> (9. 11. 2004.)

Crystal, D. (2001.), *Language and the Internet*, Cambridge, Cambridge University Press.

Hian, L.-B., Chuan, S. L., Trevor, T. M. K., Detenber, H. B. (2004.), Getting to Know You: Exploring the Development of Relational Intimacy in Computer-Mediated Communication. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 9 (3), (april 2004). URL: <http://www.ascusc.org/jcmc/vol9/issue3/detenber.html> (9. 11. 2004.)

Jones, S. G. (1997.), The Internet and its Social Landscape. U: S. G. Jones (ur.), *Virtual Culture; Identity & Communication in Cybersociety* (str. 7-35), London, Thousand Oaks, New Delhi, SAGE Publications.

McLean, G. (2004.), *He typed, she typed – two people discuss the cyber-dates they had with each other on the Internet; includes tips on cyber-etiquette*. URL: http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1264/is_n10v26/ai_17764987/print (12. 11. 2004.)

O'Sullivan, P. B., Flanagan, A. J. (2001.), *An Interactional Reconceptualization of "Flaming" and Other Problematic Messages*. URL: <http://www.ilstu.edu/~cposull/flaming.htm> (26. 5. 2005.)

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 251-268

PRAPROTNİK, T.:
KARAKTERISTIKE...

Poster, M. (1998.), Virtual Ethnicity: Tribal Identity in an Age of Global Communications. U: S. G. Jones (ur.), *Cybersociety 2.0; Revisiting Computer-Mediated Communication and Community* (str. 184-211), Thousand Oaks, London, New Delhi, SAGE Publications.

Praprotnik, T. (2003.), *Skupnost, identiteta in komunikacija v virtualnih skupnostih*, Zbirka Documenta, Ljubljana, ISH – Fakulteta za podiplomski humanistični študij.

Praprotnik, T. (2004.), How to Understand Identity in Anonymous Computer-Mediated Communication?, *Revija za sociologiju*, 35 (1-2): 1-11.

Riha, R., Žižek, S. (1985), *Problemi teorije fetišizma*. Ljubljana, Analecta.

Spears, R., Lea, M., Postmes, T. (2001.), Social psychological theories of computer-mediated communication: Social pain or social gain? U: P. Robinson & H. Giles (ur.), *The Handbook of Language and Social Psychology*. Chichester Wiley. (PDF format)

Turkle, S. (1995.), *Life on the screen: Identity in the age of the Internet*, New York, Simon & Schuster.

Characteristics of Establishing Social Interaction in Computer-Mediated Communication

Tadej PRAPROTNİK
Institutum Studiorum Humanitatis –
Ljubljana Graduate School of the Humanities, Ljubljana

The article deals with the problems concerning establishing and keeping on-line relationships, i.e. relationships formed by individuals through the virtual space of the internet, especially in chat-rooms, discussion forums or via electronic mail. The article focuses on various theories which explain communication dynamics in computer-mediated communication. On the other hand, it enumerates different examples of establishing on-line relationships. In the face of a partly different communication context (anonymity, the lack of some elements, typical of "normal", i.e. face-to-face conversation) the very relationships are formed in a slightly different way than usual face-to-face love relationships or friendships. The author is interested whether we are faced with some kind of process of passivisation of interlocutors. On-line partners can ascribe certain problems concerning on-line relationships to "limited" media (i.e. computer-mediated communication), through which their relationships are formed. They ascribe to the media the inability to support relationships in order to disguise their own unpreparedness to establish integral relationships. The author brings attention to characteristics of computer-mediated communication, which enables a very controlled interaction, in which we are faced with at least a partly

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 251-268

PRAPROTNIK, T.:
KARAKTERISTIKE...

different context of communication than in face-to-face communication. In view of such problems, the author enumerates different factors which function as contextual elements in establishing on-line relationships.

Key words: computer-mediated communication, on-line relationships, chat-rooms, e-forums, electronic mail, communication context

Charakteristiken sozialer Interaktion in der durch Computer vermittelten Kommunikation

Tadej PRAPROTNIK
Institutum studiorum humanitatis –
Fakultät für humanistische Nachdiplomstudien, Ljubljana

Der Artikel beschäftigt sich mit der Problematik der Entstehung und Aufrechterhaltung von Online-Beziehungen, die von Menschen im virtuellen Raum des Internets eingegangen werden, insbesondere in Chatrooms, Diskussionsforen oder über E-Mail. Es wird auf verschiedene Deutungen verwiesen, die die Dynamik in der durch Computer vermittelten Kommunikation erklären sollen. Andererseits werden Fälle von Online-Kontakten angeführt, die sich infolge des zum Teil veränderten Kommunikationskontextes (Anonymität, Fehlen bestimmter Elemente einer "normalen" Konversation) in anderer Richtung entwickeln als klassische Liebes- oder Freundschaftsbeziehungen. Der Verfasser wirft die Frage auf, ob es im virtuellen Raum des Internets zum Prozess einer "Passivierung" von Liebespartnern komme, die ihre Beziehungsprobleme einfach dem "beschränkten" Medium zuschreiben, in dessen Rahmen sie ihre Kontakte gestalten. Die Partner können ihre fehlende Bereitschaft für eine umfassende Beziehung vor sich selber verstecken, indem sie die Unfähigkeit zur Bewahrung ihrer Beziehung der Limitiertheit des Mediums zuschreiben, d.h., ihre eigene Passivität schieben sie, oder anders gesagt: delegieren sie weiter auf das "beschränkte" Medium. Des Weiteren warnt der Verfasser vor den Merkmalen der computervermittelten Kommunikation, in der wir einem zumindest teilweise modifizierten Kommunikationskontext gegenüberstehen, der also anders ist, als es beim direkten Kommunizieren der Fall ist. In diesem Sinne werden verschiedene Faktoren angeführt, die als kontextuale Elemente am Entstehungsprozess von Online-Beziehungen beteiligt sind.

Schlüsselwörter: Computervermittelte Kommunikation, Online-Beziehungen, Chatrooms, E-Foren, E-Mail, Kommunikationskontext